

Joan Sales a la Muntanya Pelada i, a sota, al jardí de casa seva

Club Editor

El batec literari al Carmel

Marc Villoro

A la zona alta del Carmel, allí on el barri pràcticament es perd i enfiant pel costerut carrer de les Coves d'en Cimany des del carrer Santuari, hi ha la seu de Club Editor. La casa que l'acull, al número 2, va ser adquirida a mitjans del segle XX pel matrimoni Joan Sales i Núria Folch i allí vivien i treballaven per tirar endavant l'editorial. Avui, i des de l'any 2013 que s'hi va tornar a instal·lar, Club Editor realitza la seva activitat aquí amb Maria Bohigas Sales, neta de Joan Sales i Núria Folch, al capdavant d'una editorial que es dedica a la literatura en llengua catalana amb obres d'autors catalans i també traduïdes. Com explica Maria Bohigas, directora de Club Editor, "i això des dels orígens l'any 1955 en què un conjunt d'escriptors retornats de l'exili van voler refundar una editorial que acollís els autors de nova fornada que volien reprendre l'activitat literària passada l'etapa més dura i més censora del franquisme. I el projecte era ben bé reconstruir el públic de la literatura en català, reconstruir aquest diàleg amb un públic que tenia interès per les obres sorgides de la seva societat. Avui és una editorial que continua publicant primordialment en català, també amb autors traduïts contemporanis o grans clàssics rellegits. I autors catalans que van fent obra en aquesta casa, la més coneguda és l'Eva Baltasar, autora de *Permagel* i de *Boulder*".

Joan Sales Vallès va néixer a Barcelona l'any 1912, es va llicenciar en Dret, va ser funcionari de la Diputació durant la Generalitat republicana i, després de formar-se a l'Escola de Guerra de Catalunya, va lluitar amb l'exèrcit de la República a la Guerra Civil combatent als fronts de Madrid i l'Aragó. Núria Folch Pi va néixer a Barcelona el 1916 i estudià

FOTOS: MARIA BOHIGAS SALES

La família va buscar un lloc més tranquil on instal·lar-se i va comprar la casa del carrer de les Coves d'en Cimany

Filosofia a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona. L'any 1933 va néixer a la capital catalana la seva filla, Núria Sales Folch. Amb la derrota republicana en el conflicte bèl·lic, la família s'exilia el 1939 a França i, un any després, es trasllada a la República Dominicana on s'hi està fins el 1942 quan va a Mèxic, concretament a Coyoacán. Al país asteca Joan Sales inicia la seva experiència editorial, primer a la revista *Full Català* i després impulsant *Quaderns de l'Exili*, una publicació que va editar-se mensualment entre 1943 i 1947. A Mèxic també va aprendre l'ofici de linotipista. Núria Folch es va dedicar a l'ensenyament, sobretot en el camp de la filosofia i la llengua, una tasca docent que va seguir exercint un cop la família va tornar de l'exili l'any 1948 i es va establir a Barcelona.

Aleshores Sales va treballar a l'editorial Ariel, com a editor d'obres diverses com les reedicions de la poesia de Màrius Torres o de mossèn Cardó a llibres d'història com la *Història dels catalans*, que va dirigir Ferran Soldevila. Poc temps després d'arribar a la ciutat, la família va buscar un lloc més tranquil on instal·lar-se i va comprar la casa del carrer de les Coves d'en Cimany, que abans s'anomenava Mare de Déu del Pilar i, abans encara, Nuestra Señora del Pilar. Era un Carmel molt poc poblat, amb poques cases i disperses al llarg del turó, ben allunyat del barri que es començaria a aixecar els anys cinquanta i seixanta del segle passat amb l'emigració provinent de diverses regions d'Espanya. Sobre l'arribada al Carmel dels avis, Maria Bohigas comenta que "jo li vaig preguntar a l'àvia i ella em va dir que van venir per les vistes. A Mèxic no vivien al centre de DF, vivien a Coyoacán que en aquell moment era lluny, dalt, des de Coyoacán veien els dos volcans de Mèxic. I la casa per estiujar era a Siurana, al Priorat, dalt

En primer terme, la casa que Joan Sales i Núria Folch van comprar al Carmel poc després de tornar de l'exili a Mèxic l'any 1948

d'un penya-segat. És a dir, aquella idea que la situació feréstega i alta els agradava molt. Es van instal·lar aquí quan no hi havia pràcticament ningú o molt poca gent i, al cap de no res, va venir el que coneixem ara, tota la gent que venia de Múrcia, Andalusia, Extremadura buscant un lloc on viure i que en una nit una família es construïa una barraca perquè quan els trobessin la Guàrdia Civil l'endemà al matí no els poguessin treure”.

El Club dels Novel·listes

L'any 1955, amb Joan Oliver, Xavier Benguerel i Joan Sales, es crea la col·lecció El Club dels Novel·listes de

Si hi ha una figura que destaca en el projecte de Club Editor és, sense cap mena de dubte, Joan Sales, que en va ser el puntal

l'editorial Aymà, una col·lecció que el 1959 assumeixen Benguerel i Sales en la fundació de Club Editor. El propòsit de l'editorial és publicar quatre novel·les l'any amb una selecció acurada d'obres que tinguin qualitat literària i que arribin a un públic ampli. La primera novel·la que edita el nou segell aquell mateix any és *El Crist de nou crucificat* de Nikos Kazantzakis, traduïda per Joan Sales. *Bearn* de Llorenç Villalonga (1961), *K.L.Reich* de Joaquim Amat-Piniella (1963), i sobretot *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda (1962) són alguns dels títols destacats que apareixen en aquesta etapa inicial. Segons Bohigas, “inicialment El Club dels Novel·listes era una col·lecció d'Aymà, una col·lecció que impulsava

en català confiada a aquests retornats, els escriptors que tornaven de l'exili. I tenien les idees molt clares sobre què era un bon llibre i què pretenien, quina mena de llibres tenien ganes de publicar. Llibres que el públic lector pogués establir-hi aquell diàleg que no es podia tenir en societat; hi havia un extrem silenci. És ben bé fer servir la literatura com aquell espai que permet una certa reflexió i una certa visió pública de les coses que la literatura pot camuflar molt bé. Una de les habilitats de l'escriptor és, davant del censor, de transmetre les coses entre línies i en això el joc narratiu s'hi presta fabulosament”. I, en el cas concret de la novel·la escrita per Mercè Rodoreda, afegeix: “i aquest joc es va expressar molt especialment quan van publicar *La plaça del Diamant* i que, de cop i volta, la Rodoreda va ser com el gran comunicador de tota la comunitat d'aquest país, la identificació amb la història de la Colometa va ser una cosa que durant decennis era visceral pràcticament”.

En aquests inicis, Club Editor va apostar per la subscripció i en va arribar a tenir un miler. Així es conformava una base fidel al projecte i es garantia una bona part de la venda dels llibres. Però, a l'època, buscar subscriptors era una tasca ingent per l'esforç que suposava arribar a tot el territori i pel temps que s'havia d'invertir. Malgrat això, l'esforç va ser prou satisfactori perquè aquest volum de subscriptors va ser essencial per a la viabilitat de l'editorial.

Si hi ha una figura que destaca en el projecte de Club Editor és, sense cap mena de dubte, Joan Sales, que en va ser el puntal. Però no va ser l'únic, també van tenir un paper molt important el grup

Conversant amb Baltasar Porcel, Josep M. Boix i Selva i Joan Triadú

Entrada principal de la casa

d'escriptors que van retornar de l'exili i la seva dona, Núria Folch, que sempre va estar implicada en l'editorial. Per Maria Bohigas, “Joan Sales era el puntal i l'ànima. Mai és una persona tota sola, inicialment era aquest grup que va ser important que comencessin junts perquè entre tots van moure aquesta primera etapa tan difícil, i després darrere del meu avi hi havia la seva dona, la meva àvia. Era un tàndem en què ell era clarament l'editor i ella era una persona que sempre va ser part molt implicada en el projecte”. Amb la publicació d'obres de qualitat literària, però que arribessin a un públic el més ampli possible, Sales tenia molt clar quin era el propòsit de l'editorial. Així ho assegura Bohigas: “havia com-

El jardí ofería unes vistes privilegiades del paisatge muntanyenc

La casa i el jardí amb una vista de l'actual Carmel i de Collserola

batut al front, havia lluitat per preservar unes llibertats, havia perdut la guerra i molt ràpidament s'havia plantejat l'edició com un combat contra aquesta destrucció, aquesta aniquilació de tot allò que quan era jove havia conegut i havia volgut i somniat. És una editorial combativa i per això té molt definit el propòsit i que les obres que ha de publicar -quatre a l'any- tinguin una capacitat de comunicació molt gran, i no busquen un exercici literari per literats, busquen autors que, sent molt exigents amb sí mateixos com artistes, tinguin un públic molt ampli”.

Incerta glòria

Com a autor, Joan Sales va publicar obres diverses com el recull de poesia *Vi-*

atge d'un moribund (1952) o l'epistolari, gènere en què s'hi va prodigar, *Cartes a Màrius Torres* (1976). Però si hi ha una obra que s'associa indiscutiblement a la seva figura és la novel·la *Incerta glòria*. Publicada per primer cop l'any 1956, en la col·lecció El Club dels Novel·listes, va ser una versió restringida per la censura franquista i no va publicar-se la seva edició completa fins el 1971. Va ser reconeguda amb els premis Joanot Martorell (1955), Ramon Llull (1968) i Ciutat de Barcelona (1970), i traduïda a diferents idiomes. Com diu Bohigas, “una cosa és el que va ser *Incerta glòria* pels seus contemporanis, i per molts homes que van anar al front va ser una novel·la que explicava el que havien viscut. És aquesta mena de pau que pot donar una obra quan precisament s'ha ocupat de dir una cosa que de pau no en conté perquè ha estat el gran desastre al mateix temps que una gran experiència de tota una jo-

cés, Bohigas explica que “Club Editor estava en una situació absurda a Planeta, un segell amb entitat pròpia que no té activitat. Aquesta situació ha de canviar i la proposta que Planeta va decidir fer-me arribar era que la família ven les seves parts i l'editorial passa a formar part completament de Planeta o bé la família compra la part de Planeta i se'n va. Quan van fer la proposta era molt evident quina era la resposta, això no pot acabar a Planeta que és un grup que quan compra un segell li fa perdre tota la seva personalitat. I per això la vaig comprar, no vaig comprar només la part de Planeta sinó que també vaig comprar la de la meua àvia perquè es tractava de començar una etapa i, per tant, de tenir la possibilitat de no treballar tant en una relació de servitud amb un passat molt bonic, molt apassionant, però feixuc”.

Amb un equip de quatre persones, format per Maria Bohigas, Alejandro Dardik, Marc Montull i Aina Bonet, i amb la seu a la casa del carrer de les Coves d'en Cimany, Club Editor manté avui una activitat ben viva des d'aquest indret plàcid del Carmel. El darrer mes d'octubre ha incorporat una nova col·lecció a les set que ja tenia, entre les quals El Club dels Novel·listes, La Cara Fosca de les Lletres o La Montaña Pelada, i es tracta de “L'amiga imaginària”, una col·lecció infantil amb la publicació de tres títols l'any amb el conte *En Blai, la Iseia i el Mataplanetes*, de Claude Ponti, ja a les llibreries. Per altre costat, durant els mesos de confinament per la pandèmia de la Covid-19, Club Editor va publicar per entregues al seu blog *Història de dues ciutats*, de Charles Dickens, amb la traducció de Núria Sales Folch. Després se'n va fer una edició en llibre.

Els avis Joan Sales i Núria Folch

Quan va morir Joan Sales el 1983, Maria Bohigas tenia 14 anys. I el record que té de l'avi “és molt nítid i molt present. És una figura inspiradora. Bàsicament recordo que estar amb ell era una delícia, era un home enormement divertit, molt animat, molt de la broma, molt juganer i la vida quotidiana amb ell era una festa, era una festa venir aquí. Era una persona enormement fantasiosa i es passava la vida explicant-nos rondalles i contes, alguns inventats i d'altres tradicionals; ens duia a passejar. Era com un gran mag, ple de gràcia, de bonhomia, era enormement afectuós. Si vols, és la cara radiant perquè la condició d'avi és una cosa especial i ell la va viure amb molta plenitud”. I recorda també com era d'especial venir a la casa dels avis al Carmel: “aquest lloc per mi era molt simpàtic. Això era molt més feréstec i recordo que aquí hi

FOTO: MARC VILLORO

A mig camí del turó del Carmel hi ha un bonic mirador sobre la ciutat dedicat a Joan Sales

havia un ramat de cabres que pasturava quan jo era petita. La casa dels avis era com viure en un lloc del món completament màgic”. Núria Folch va morir l’any 2010 i, segons comenta Bohigas, “quan van tornar de l’exili, la meva àvia es va dedicar molt ràpidament a fer classes en català en una escola de monges, després en una escola de Badalona, va fer classes en català aquí i allà. Era una persona que no tenia por, eren persones que no tenien por o que, si en tenien, eren valentes. Tant l’un com l’altra es guiava molt poc per les convencions. Tenien una enorme llibertat de decisió i no tenien cap mena de por de viure com ells volien i això al llarg de la vida”.

Núria Sales Folch va néixer a Barcelona l’any 1933, va fer carrera com a historiadora i investigadora i encara continua molt activa fent traduccions. Com diu Maria Bohigas, nascuda a París el 1969, “la mare està activa, està bé i està divertida. Va viure cinquanta anys a França i, amb la mort del meu pare en la vellesa, va tornar cap aquí a la casa d’on havia sortit quan tenia trenta anys. És una persona que ha tingut una trajectòria intel·lectual notable i totalment atípica i marginal. Ha estat tota la vida historiadora i investigadora però no pas des de la universitat sinó per compte propi, cosa molt insòlita. Això té a veure amb la seva vida familiar, mare de tres criatures, va decidir que deixava de treballar com a investigadora al Centre Nacional de Recerca Científica francès del qual formava part i continuar pel seu compte, al seu ritme i a la seva manera. Ha estat una historiadora que era molt coneguda

per triar preguntes i temes d’estudi que eren molt personals i preguntes que encaixaven poc en general en la ideologia historiogràfica de l’època”.

El Carmel, un lloc singular

Des de 2013 Club Editor té la seu de nou al Carmel i és una casa que amb els anys s’ha anat reformant i que ha canviat totalment. I és que ha passat molt de temps des que Joan Sales i Núria Folch la van comprar a mitjans del segle XX. És un lloc especial, amb molta història, ubicat en un punt singular de Barcelona. I molt a prop d’aquí, al final del camí de can Mora al turó del Carmel, hi ha el mirador de Joan Sales que ofereix unes vistes magnífiques de la ciutat. Una mica més lluny, però sense sortir del Districte d’Horta-Guinardó, al barri de Montbau està situat el carrer de Joan Sales. Per Bohigas, haver-hi tornat “és molt bonic personalment i ens dona molt de joc perquè, quan va tornar a ser possible després del confinament, hem pogut tornar a treballar junts perquè la casa és prou oberta, espaiosa, hi ha aire i treballar aquí és especial. Treballes més a gust, més lliure, fas una mica el que et dona la gana aquí dalt i això ho té aquest barri. I és molt d’agrair”.

I què fa singular el Carmel i, més concretament, aquesta zona alta del barri? Maria Bohigas ho veu així: “té una personalitat molt especial aquest barri, i diria que és un barri on les coses que es viuen són visibles, és un barri que no li han fet cap lífting, és molt expressiu de la gent que hi viu i de com s’hi viu a molts nivells. I després té una cosa

molt maca i és que hi ha una continuïtat humana que recorda una mica la de segons quins pobles perquè realment són generacions de persones que viuen en un carrer i que tu ja els coneixies de petits i que després coneixes els seus fills. És un poble encara dins de Barcelona aquesta zona d’aquí dalt, perquè és veritat que el Carmel de sota té un altre funcionament. I, d’altra banda, hi ha coses que són adorables aquí com la de gent que encara pot conservar, no un estil de vida però sí certs aspectes de la vida pagesa que té els horts d’una manera que no són aficionats a tenir un hort, són pagesos que han conservat aquesta relació. És un barri que et fa sentir que la ciutat està viva”.

BIBLIOGRAFIA

- *Continuar el combat. L’aventura de Club Editor (1955-2011)*, edició de Julià Guillamon, Club Editor, Barcelona, 2011
- *Mercè Rodoreda-Joan Sales. Cartes completes (1960-1983)*, a cura de Montserrat Casals, Club Editor, Barcelona, 2008
- *Compromís i escriptura. Lectura d’Incerta glòria de Joan Sales*, Carme Arnau, Cruïlla, Barcelona, 2003
- *Joan Sales, la ploma contra el silenci*, Marta Pasqual, A Contra vent, Barcelona, 2012
- *Dones de pes: 18 vides de Gràcia, 1835-2015*, coordinació de Conxa García, Sara Reñé, Àngels Tomás, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2018
- *Història de la literatura catalana*, volum 11, dirigida per Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas, Ariel, Barcelona, 1988
- *Diccionari de la literatura catalana*, director: Àlex Broch, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2008
- *El Carmel ignorat. Història d’un barri impossible*, textos de Lluís M. Bou i Eva Gimeno, Agència de promoció del Carmel i entorns, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2007